

Отримано: 16 липня 2016 р.

Прорецензовано: 02 серпня 2016 р.

Прийнято до друку: 11 серпня 2016 р.

Колісник Г. М. Інституціональні умови та пастки розвитку регулювання витратами підприємництва / Г. М. Колісник // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал. – Острог: Вид-во НУ«ОА», вересень 2016. – № 2(30). – С. 19–26.

УДК 338.585

JEL Classification: M 11

Колісник Галина Миколаївна,

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і аудиту Вищого державного навчального закладу
«Ужгородського національного університету»

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ УМОВИ ТА ПАСТКИ РОЗВИТКУ РЕГУЛЮВАННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМНИЦТВА

У статті з'ясовано поняття інституту та інституції. Досліджено, що розгляд інституціонального середовища передбачає виокремлення інституціональних умов макроекономічного характеру, що впливають на розвиток регулювання витратами підприємництва. Дослідження інституціональних умов розвитку регулювання витратами підприємництва свідчить про їх важливість та активну роль інститутів та інституціонального середовища в економічному розвитку країни. Виділення та систематизація інституціональних умов розвитку регулювання витратами підприємництва на макроекономічному рівні дає можливість виділити проблемні напрями інституціональних перетворень. У процесі нашого дослідження розкрито повноту формальних та неформальних взаємовідносин між суб'єктами підприємництва і державою в результаті яких утворився цілий ряд так званих «інституційних пасток», що нівелює підтримку пріоритетних видів економічної діяльності, інформаційну прозорість та забезпечення правового захисту підприємництва. Досліджено, що в Україні сформувався певний взаємозв'язок між наявністю інституціональних пасток та джерелами отримання вигоди від них. Вважаємо, що вигодонабувачами від факту існування інституціональної пастки є працівники органів державної влади. Адже, вони як окремі працівники максимізують власну корисність, а з другого – є державними службовцями – представниками народу, вихідною функцією котрих є максимізація добробуту всього суспільства. Виділені інституціональні умови та пастки розвитку регулювання витратами підприємництва на рівні державного управління доводять необхідність розробки стратегії мінімізації витрат підприємницького сектору з метою підтримки пріоритетних видів економічної діяльності, інформаційної прозорості, забезпечення правового захисту.

Ключові слова: інститут, інституції, пастки розвитку, державне управління, регулювання витрат, підприємницький сектор, державне управління.

Колесник Галина Николаевна,

кандидат экономических наук, доцент кафедры учета и аудита
Высшего государственного учебного заведения «Ужгородского национального университета»

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ УМОВИ ТА ПАСТКИ РОЗВИТКУ РЕГУЛЮВАННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМНИЦТВА

В статье установлено понятие института и институции. Доказано, что рассмотрение институциональной среды предусматривает выделение институциональных условий макроекономического характера, влияющие на развитие регулирования затратами предпринимательства. Исследование институциональных условий развития регулирования затратами предпринимательства свидетельствует об их важности и активную роль институтов и институциональной среды в экономическом развитии страны. Выделение и систематизация институциональных условий развития регулирования затратами предпринимательства на макроекономическом уровне дает возможность выделить проблемные направления институциональных преобразований. В процессе нашего исследования раскрыто полноту формальных и неформальных взаимоотношениях между субъектами предпринимательства и государством в результате которых образовался целый ряд так называемых «институциональных ловушек», что нивелирует поддержку приоритетных видов экономической деятельности, информационной прозрачности и обеспечения правовой защиты предпринимательства. Доказано, что в Украине сформировался определенный взаимосвязь между наличием институциональных ловушек и источниками получения выгоды от них. Считаем, что выгодоприобретателями от факта существования институциональной ловушки являются работники органов государственной власти. Ведь они как отдельные работники максимизируют свою полезность, а с другой – являются государственными служащими – представителями народа, исходной функцией которых является максимизация благосостояния всего общества. Выделенные институциональные условия и ловушки развития регулирования затратами предпринимательства на уровне государственного управления доказывают необходимость разработки стратегии минимизации издержек предпринимательского сектора с целью поддержки приоритетных видов экономической деятельности, информационной прозрачности, обеспечения правовой защиты.

Ключевые слова: институт, институции, ловушки развития, государственное управление, регулирование расходов, предпринимательский сектор, государственное управление.

Galina Kolesnik,*PhD in Economics, Associate Professor of Accounting
and Auditing Higher Educational Institution «Uzhhorod National University»***INSTITUTIONAL AND CONDITIONS OF ADJUSTMENT EXPENSES TRAP ENTERPRISE**

The article revealed the concept of institution and institutions. Investigated that consideration of the institutional environment involves isolating nature of macroeconomic institutional conditions that influence the development of business regulation costs. Research institutional conditions of business regulation costs indicates their importance and active role of institutions and institutional environment in economic development. Isolation and systematization of institutional conditions of business regulation costs at the macroeconomic level makes it possible to identify the problematic areas of institutional transformation. In the course of our study revealed the fullness of formal and informal relationships between business entities and the state in which was formed a number of so-called «institutional traps» that undermines support priority economic activities, information transparency and legal protection business. Studied that in Ukraine formed a relationship between the presence of traps and institutional sources to benefit from them. We believe that the beneficiaries of the existence of institutional traps are employees of public authorities. After all, they are individual employees maximize its utility, and the other – civil servants – representatives of the people, the original function of which is to maximize the welfare of society. Dedicated institutional conditions and pitfalls of business regulation costs at the level of government proves the need to develop strategies to minimize the cost of the business sector to support priority economic activities, information transparency, legal protection.

Keywords: *institute, institution of traps, governance, regulation costs, business sector, public administration.*

Постановка проблеми. З часу набуття Україною незалежності її економічна, політична, правова та соціальна системи знаходяться у стані трансформаційних та інституційних перетворень. Зміни, що відбуваються, не відповідають нагальним потребам економічного розвитку та формуються в середовищі кризових економічних явищ, розмитого правового поля, відсутності механізму стимулювання розвитку тощо. Сучасний етап розвитку ринкових систем господарювання характеризують процеси активного втручання держави в економічну діяльність. Держава як правовий інститут спрямовує свою діяльність на гармонійне поєднання задоволення потреб та інтересів як суспільства загалом, так і кожного його члена шляхом реалізації одержаної влади державним апаратом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження, що базуються на інституціональному та неоінституціональному підходах, доводять неефективність використання ресурсів і потенціалу держави щодо регулювання витратами підприємницького сектору.

Попередні дослідження, що проводилися в постсоціалістичних країнах, відзначають відставання темпів розвитку саме тих країн, що більш наділені ресурсами [1; 11, с.75]. Пояснюється це прагненням швидкого «стрибка» до ринкової форми господарювання, без наявності забезпечення всіх необхідних умов для розвитку підприємництва.

Однією з умов розвитку підприємництва необхідно визначити інституційний підхід до регулювання витратами підприємництва з урахуванням особливостей функціонування підприємств різних форм власності та за видами економічної діяльності. Ключовими категоріями такого підходу є поняття «інститут», «інституціональне середовище», «інституціональні умови» та «інституціональні складові», що утворюються на макроекономічному рівні та диктують загальноприйняті «правила гри» на ринку.

Засновником теорії інституціоналізму вважається Т. Веблен, котрий уперше ввів поняття «інституту» в економічну теорію. З початку минулого століття в науковій літературі по-різному трактують та ставляться до згаданого поняття. Прихильником та засновником нової інституціональної економічної теорії став нобелівський лауреат у галузі економіки Дуглас С. Нортон. Йому належить визначення «Інститути – це правила, механізми, що забезпечують їх виконання, і норми поведінки, які структурують взаємодії, що повторюються, між людьми» [10, с. 73], або «Інститути – це правила гри в суспільстві та будь-які види обмежень, придумані для спрямування людської взаємодії» [13, с. 112] та «Інституції зменшують невизначеність за допомогою структурування повсякденного життя...» [13, с. 112].

Отже, згідно з інституціональною теорією, найважливішим завданням держави є встановлення «правил гри» і контроль за їх виконанням. Адже чим більше структурована економіка, тим багатограннішими є її інституції.

Мета і завдання дослідження полягає в з'ясуванні інституціональних умов та пасток розвитку регулювання витратами підприємництва.

Виклад основного матеріалу. Інституції – це створені людьми обмеження, які формують взаємодію безпосередньо між суб'єктами підприємництва, між людьми та суб'єктами підприємництва тощо. Ці обмеження слід було створити для зниження невизначеності шляхом структуризації людської поведінки. Ці обмеження складаються з формальних (правила, норми, закони) і неформальних (норми поведінки, звичаї, правила) рамок, а також психологічних, соціальних та правових механізмів, що забезпечують їх дотримання (совість, помста, соціальні чи державні санкції тощо) [7].

На практиці завдання держави щодо встановлення «правил гри» і контролю за їх виконанням розділені на конкретні функції та належать до сфери управління різних гілок влади (законодавчої та виконавчої відповідно). Насправді, виникає колізія, оскільки одна й та сама владна структура держави апіорі наділена, окрім однієї з зазначених функцій, також і повноваженням щодо тлумачення визначених законодавчих норм. Економічна практика свідчить, що за однакових умов різні економічні суб'єкти по-різному зацікавлені в тлумаченні правових норм. Іншими словами, в одних випадках суб'єкт підприємництва зацікавлений в більш м'якому контролі за його діяльністю, а в інших випадках, навпаки прагне жорсткішого тлумачення та посилення контролю. Як бачимо, в обох випадках, наявна недосконалість інституціонального середовища.

Характеризуючи інституціональне середовище, особливу увагу необхідно звернути на умови регулювання витратами підприємництва. Ці умови пов'язані з управлінням і регулюванням окремих сфер, галузей, видів економічної діяльності, економічних та суспільних відносин. Рівень розвитку інституціонального середовища щодо регулювання витратами підприємництва значно впливає на процеси в економіці. Завдяки зростанню результативності обігу (товарного і грошового) та надання суб'єктам підприємництва комплексу ринкових послуг створюються сприятливі умови для їх функціонування, підвищення конкурентоспроможності, ефективності господарської діяльності тощо. Розгляд інституціонального середовища передбачає виокремлення інституціональних умов макроекономічного характеру, що впливають на розвиток регулювання витратами підприємництва (табл. 1.).

Таблиця 1

Інституціональні умови розвитку регулювання витратами підприємництва

№	Умови	Зміст	Вплив на витрати підприємства	Вплив на результативність підприємства
1	Загально-економічні	Зміна показників інфляції, безробіття, середньостатистична зарплата та ін.	Зростання	Зниження
2	Політичні	Взаємозв'язок між підприємництвом, олігархічними утвореннями та державою.	Зростання	Зниження
3	Податкові	Ускладнення системи збору податків та платежів. Зростання податкового навантаження.	Зростання	Зниження
4	Адміністративні	Створення бар'єрів під час реєстрації чи зміні статусу.	Зростання	Зниження
		Ліцензування, сертифікація, дозвільна система, реєстрація товарних знаків, нормативні вимоги.	Зростання	Зниження
		Перевірки, санкції за порушення, погодження.	Зростання	Зростання
		Захист суб'єктів економічної діяльності, захист прав власності.	Зниження	Зростання
		Справедлива та ефективна приватизація.	Зниження	Зростання
5	Ринкові	Зростання обсягів попиту на внутрішньому та зовнішньому ринках.	Зниження	Зростання
6	Фінансові	Недосконалий механізм фінансування і кредитування.	Зростання	Зниження
7	Інформаційні	Належне інформаційне і консультаційне забезпечення.	Зростання	Зниження
8	Освітні	Система підготовки і перепідготовки кадрів.	Зниження	Зростання
9	Інвестиційні	Створення та забезпечення сприятливого інвестиційного середовища.	Зниження	Зростання
10	Неформальні	Наявність тіньової економіки, корупція тощо.	Зростання	Зниження

Джерело: систематизовано та доповнено автором на основі джерел [15, с. 227; 17, с. 101; 16].

Загальноекономічні умови. В результаті зниження загального рівня життя населення, суттєвого безробіття, зменшення доходів громадян, інфляції. Підприємницькі структури зазнають втрат унаслідок скорочення збуту, результативність господарської діяльності зменшується, а сума загальних витрат підприємства зростає.

Політичні умови. Неefективна державна політика, недостатня державна підтримка проблемних секторів чи видів діяльності. На сьогодні в Україні існує тісний взаємозв'язок між крупним підприємництвом та олігархічними структурами, а в державних органах немає ефективної системи врегулювання відносин між ними.

Податкові умови. Господарська діяльність підприємництва не може бути повноцінною за умови складної та незрозумілої системи збору податків та платежів. Спроба вирішення будь-яких конфліктних ситуацій зі сплатою податків чи платежів призводить до залучення додаткових коштів для сплати та погашення прострочених виплат, нарахованої пені чи санкцій тощо. Зростання податкового навантаження на підприємницький сектор також призводить до зростання загальної суми витрат та до зниження рівня результативності підприємництва.

Адміністративні умови. Встановлені державою правила здійснення підприємницької діяльності, у вигляді обмежень, дозволів та норм щодо здійснення певних видів діяльності, призводять до того, що з їх виконанням у підприємців виникають витрати. Значна кількість законодавчих та інших нормативно-правових актів ускладнюють роботу підприємців, а часті їх зміни та доповнення заплутують їх. Процедура створення, закриття бізнесу та отримання різноманітних дозволів для їх діяльності є складними, громіздкими та довготривалими.

Ринкові умови. За умов обмеженого внутрішнього та зовнішнього попиту і наявності кризи в збуті малий та великий бізнес може втрачати головних споживачів своєї продукції. В цьому випадку витрати підприємства можуть зростати за рахунок різного роду заходів щодо утримання позицій на ринку, а результативність підприємства не змінюватися, або й надалі знижуватися.

Фінансові умови. Механізми фінансування і кредитування підприємництва потребують прозорості та відкритості. Дуже часто на практиці виявляється, що програми кредитно-фінансової підтримки пріоритетних сфер діяльності відсутні або не працюють (чи працюють вкрай неефективно).

Інформаційні умови. Інформаційне і консультативне забезпечення, на рівні держави, як правило, недосконалі. Дуже часто підприємства змушені запрошувати чи вдаватися до послуг консультантів та спеціалістів у певній сфері послуг. Відповідно додаткові послуги призводять до додаткових витрат та зниження загальної результативності.

Освітні умови. Економічно доведено, що своєчасне навчання та підвищення кваліфікації працівників позитивно впливає на роботу підприємства та економіки загалом. Налагоджена система підготовки та перепідготовки кадрів призводить до підвищення професійного рівня працівників та скорочення витрат за рахунок упровадження інноваційних інструментів та методів роботи. Це призводить до зростання результативності підприємництва та зниження загальної суми витрат.

Інвестиційні умови. Створення сприятливого інвестиційного середовища призводить до притоку іноземних капіталів і до «вливань» національних інвестиційних ресурсів у найбільш перспективні види підприємницької діяльності. Результатом цього є достатня кількість інвестиційних ресурсів на внутрішньому ринку, поширення інвестиційних процесів. Загальна результативність підприємництва зростає.

Неформальні умови. Їх наявність у процесі здійснення господарської діяльності призводить до зниження результативності. Зростання витрат на хабарі та неформальні платежі, державна бюрократія тощо свідчить про те, що відсутність інституціонального середовища негативно впливає на формування витрат підприємництва. За інших рівних умов підприємці ухилятимуться від виконання нормативно встановлених правил та норм на користь більш вигідних неофіційних угод та домовленостей. Хабарі та неформальні платежі призводять до зростання обсягів, знижуючи ефективність підприємництва, нівелюючи зацікавленість у підвищенні якісних і кількісних показників бізнесу.

Дослідження інституціональних умов розвитку регулювання витратами підприємництва свідчить про їх важливість та активну роль інститутів та інституціонального середовища в економічному розвитку країни. Виділення та систематизація інституціональних умов розвитку регулювання витратами підприємства на макроекономічному рівні дає можливість виділити проблемні напрями інституціональних перетворень. Тому що всі дослідники, котрі займаються цією проблематикою, заявляють про їх наявність. Ми ж у процесі нашого дослідження розкриємо всю повноту формальних та неформальних взаємовідносин між суб'єктами підприємництва і державою в результаті яких утворився цілий ряд так званих «інституційних пасток», що нівелює підтримку пріоритетних видів економічної діяльності, інформаційну прозорість та забезпечення правового захисту підприємництва.

Очевидно, що перераховані умови не можуть бути цілком відмінені. Можна говорити лише про впорядкування та врегулювання процедур їх проходження. Проте наукові дослідження і практика доводять, що в Україні постійно з'являються нові проблеми й перешкоди, які заважають розвиткові підприємництва.

Підвалини формування інституційних пасток помітив ще Д. Норт, котрий у своїй праці «Інститути, інституціональні зміни та функціонування економіки» зазначив, що рішення, котре вже було прийняте одного разу буде важко відмінити [11, с. 28]. Відповідно таке рішення набуває нормативного характеру і стає основою для утворення інституційної пастки. Ґрунтовно у своїх працях дослідив механізми та наслідки дії інституційних пасток академік російської академії наук В. М. Полтерович [14, с. 39]. Серед українських науковців дослідженням інституційних пасток, зокрема і перехідних економік, займався В. І. Ляшенко, котрий дав власне визначення цьому терміну: «Інституційна пастка – це стійкі норми або неефективні ін-

ституту, що мають самопідтримуючий характер» [5, с. 179]. На думку дослідника, до переліку інституційних пасток належать бартерні операції, неплатежі, корупція, тіньова економіка, різні способи ухиляння від сплати податків тощо. Ключовою причиною, що породжує утворення інституційної пастки, є надмірність участі держави в її економічних процесах. Річ у тім, що будь-яка структурна одиниця в загальній системі управління прагне до посилення своєї ролі та функцій. Особливо значимою є роль у процесі визначення та регулювання відносин держави з підприємцями, а також регулювання відносини, що виникають між окремими суб'єктами підприємництва. Однак, зважаючи на можливі корупційні прояви та тіньові механізми, насправді існує об'єктивна необхідність у державному регулюванні всього спектру відносин, що виникають між суб'єктами підприємництва. Навіть прихильники концепції «мінімальної держави» [3, с. 279; 4, с. 79; 9, с. 73] не применшують участі держави в суспільно-економічних процесах. Адже для регулювання будь-яких відносин необхідні нормативні межі, формування яких належить інституту, який би уніфікував максимально можливу кількість конфліктних випадків. До переліку випадків, вирішення котрих потребує державного регулювання, належать: розкрадання, корупція, насилля, шахрайство тощо, а також примус та нагляд за виконанням зобов'язань указаних у договорі, угоді чи контракті. Вказані функції надаються певним інститутам, тому навіть, за умов дотримання концепції «мінімальної держави», виникають взаємовідносини «принципал-агент», що призводить до ризику виникнення «інституційної пастки».

Звичайно, повна відмова від регулювання витрат підприємництва може паралізувати функціонування національної економіки, а жорсткий контроль за витратами підприємництва підриває системоутворюючі фактори довготривалого зростання. В підсумку, економіка перебуває в постійному пошуку такого стану, котрий би можна було б назвати «інституціональною рівновагою». Тобто потребує вирішення ситуація, що склалася, адже вона не відповідає основоположним засадам конкурентної ринкової економіки та правового суспільства [2]. З одного боку, утримання напівпрацюючих державних регуляторів не задовольняє жодну зі сторін (громадян, підприємців, державу), а з другого – жодна зі сторін не бажає брати на себе відповідальність із подолання цього «замкнутого кола».

Таким чином, за чверть століття в незалежній Україні закріпились такі ринкові відносини, котрі спершу характеризувались як спонтанні, а вже потім відбувалося формування відповідних їм інститутів. Як наслідок інституційні пастки породжують замкнуте коло при якому взаємозалежним є кругообіг між регулюванням витратами підприємництва та низькою продуктивністю, які призводять до утвердження або подальшого посилення деструктивних інституційних норм.

Схематично залежність витрат підприємництва, низької продуктивності і ситуації в країні представлена моделлю «інституційної пастки» (рис. 1). Модель відображає причинний зв'язок між багатьма змінами і чинниками, які впливають на продуктивність. Зрозуміло, що порочне коло бідності, безробіття та низької продуктивності може бути розірване лише за допомогою збільшення продуктивності.

Рис. 1. Модель взаємозв'язку витрат підприємництва, низької продуктивності та інституційних пасток

Зважаючи на наведений на рис. 1 кругообіг, в Україні наразі сформувався певний взаємозв'язок між наявністю інституціональних пасток та джерелами отримання вигоди від них. Звісно, що вигодонабувачами від факту існування інституціональної пастки є працівники органів державної влади. Адже вони як окремі працівники максимізують власну корисність, а з другого боку – є державними службовцями – представниками народу, вихідною функцією котрих є максимізація добробуту всього суспільства. Приклади отримання вигоди від існування та використання інституціональних пасток наведені в таблиці 2.

Таблиця 2.

Приклади отримання вигоди від існування та використання інституціональних пасток

Джерело виникнення інституціональної пастки	Вигода від існування та використання інституціональної пастки	Зміст інституційної пастки
Розподіл бюджетних коштів.	Розкрадання державного майна в особливо великих розмірах.	Політична корупція.
Контроль над природними ресурсами.	Надання можливості доступу до корисних копалин та рекреаційних ресурсів.	Використання службових повноважень.
Одержання державних коштів чи державних кредитів.	Сприяння в одержанні фінансування в державних банках, в обхід нормам українського законодавства.	Використання службових повноважень.
Пільги з оподаткування.	Реєстрація підприємств, що фактично працюють на території України, в офшорних зонах.	Тіньова економіка.
Приватизація підприємств.	Сприяння в заниженні реальної вартості підприємства з подальшою приватизацією.	Політична корупція.
Перерозподіл прав власності.	Шляхом спекуляції на фондовому ринку отримання контрольної частки у стратегічно важливих підприємствах.	Недосконалість законодавства, що регулює фінансові ринки.
Надання дозвільних документів.	Створення особливих умов ліцензування, сертифікації, реєстрації товарних знаків, тощо.	Використання службових повноважень.
Одержання висновків контролюючих органів.	Усунення / нівелювання результатів перевірок, санкції за порушення тощо.	Використання службових повноважень.
Доступ до фінансування проектів.	Організація тендерів із закупівлі державою або в держави необхідних товарів та послуг.	Політична корупція.

Джерело: доповнено та систематизовано автором за [6].

Наведений у таблиці 2 перелік розкриває всю суть проблеми існування та використання інституціональних пасток, проте, як уже зазначалося, повне відсторонення держави від регулювання витрат підприємництва може привести до деінституціоналізації та атомізації.

У періоди необхідності швидких та результативних економічних і соціальних змін держава повинна будувати активну політику з формування інституційних умов на ринку, тобто організувати роботу на засадах формування відповідних інститутів. Якщо цього не відбуватиметься існує ризик виникнення «інституційного вакууму», котрий призведе до розпаду традиційних зв'язків у суспільстві, а соціально-економічні відносини носитимуть безособовий характер.

Проте ринкова економіка не може існувати в «інституціональному вакуумі», оскільки новостворену прогалину одразу «заповнять» правила, котрі представлятимуть інтереси окремих зацікавлених олігархічних груп. Введені ними правила гри використовуватимуть неформальні інститути з метою максимізації власних інтересів, не беручи до уваги та не враховуючи інтереси суспільства.

За таких умов важливим є вихід з інституційної пастки, проте такий процес пов'язаний із високими витратами трансформації і втратою вигід у зацікавлених осіб чи порушенні інтересів впливових груп осіб. У цьому випадку криза інституціональних трансформацій тільки поглибитися.

Наразі виділяють як мінімум два основних варіанти виходу з «інституційної пастки», кожен із варіантів має у своєму арсеналі важелі та умови реалізації. Перший варіант – еволюційний – цей підхід є прийнятним за умови, коли витрати, в разі дії неефективних норм та інститутів, перевищують витрати, які призведуть до відміни старої норми чи інституту або до введення нової норми чи нового інституту. Другий варіант – революційний – такий підхід є прийнятним за умови, якщо ліквідація або заміна неефективної норми чи інституту відбувається примусовим шляхом [1].

За будь-якого варіанту порушуються інтереси більшості соціальних груп, оскільки такого роду зміни пов'язані з перерозподілом власності. Тому перетворення відбуваються повільно, піддаються критиці та можуть бути відстрочені на невизначений час. За таких умов проголошені зміни ризикують залишитися деклараціями.

Процес виходу з інституціональної пастки можна систематизувати в певну послідовність кроків, заходів та дій, котрі за умов послідовного їх виконання призведуть до отримання бажаного результату (рис. 2.).

Рис. 2. Процес виходу з інституціональної пастки

Джерело: складено автором.

Реалізація цього процесу також потребує певних затрат. Згідно із рисунком 2 витрати виходу з інституціональної пастки включають у себе певний перелік витрат, а саме: витрати на встановлення нової норми; витрати на подолання так званої культурної інерції, тобто небажання змін та супротив укоріненним стереотипам; витрати, пов'язані з руйнуванням механізму утримання попередньої норми; витрати адаптації нової норми до існуючого інституційного середовища; витрати на створення супутніх та допоміжних норм, без яких функціонування новоствореної норми буде неефективним.

З метою нівелювання значення інституціональних умов та пасток у розвитку регулювання витратами підприємництва практично доведеною є необхідність розробки концептуальної стратегії мінімізації витрат підприємницького сектору.

Висновки. Проведене наукове дослідження вказує, що рівень інституційної незабезпеченості безпосередньо впливає на створення ефективних умов розвитку регулювання витратами підприємництва. Відповідно перед державою постає невідкладне завдання – формування ефективних інститутів. Адже, не зважаючи на те, що інституціональна теорія почала свій розвиток відносно недавно, всі науковці визнають її важливість та необхідність. А формування активних інститутів та дієвого інституціонального середовища відіграє беззаперечну роль в економічному розвитку країни. Невиконання цієї умови призводить до зниження добробуту суспільства та неефективності держави як інституту та її органів на всіх рівнях управління.

Також удосконалення вимагає відповідне законодавство в частині захисту прав власності, фінансування, оподаткування, приватизації, сертифікації тощо. Варто усунути суперечності, що виникають у зв'язку з існуванням формальних та неформальних інститутів, непотрібним та неефективним адміністративним регулюванням, наявністю корупції тощо.

Виділені інституціональні умови та пастки розвитку регулювання витратами підприємництва на рівні державного управління доводять необхідність розробки стратегії мінімізації витрат підприємницького сектору з метою підтримки пріоритетних видів економічної діяльності, інформаційної прозорості, забезпечення правового захисту тощо.

Література:

1. Бренделева Е. А. QWERTY-ефекты, институциональные ловушки сточки зрения теории трансакционных издержек // Интернет-конференция «20 лет исследования QWERTY-эффектов и зависимости от предшествующего развития» // <http://www.ecsocman.edu.ru/db/msg/208999.html>.
2. Волошин В. І., Гуменюк А. М. Формування інституціонального середовища забезпечення економічної безпеки регіону // www.niss.lviv.ua/analytics.
3. Гаск Фрідріх А. Конституція свободи/ Фрідріх А. Гаск ; пер. з англ. Мирослав Олійник, Андрій Королишин. – Л. : Літопис, 2002. – 555 с.
4. Локк Джон. Избранные философские произведения. Сочинения : в 2 т. / Дж. Локк. М., 1960. – Т. 2. – С. 79.

5. Ляшенко В. І. Інституційні пастки перехідної економіки. Наклові праці ДонНТУ. Серія : економічна. Випуск 89-1. С. 178–184.
6. Мошенець О. В. Інституційні пастки як умова виникнення ренто орієнтованої економічної поведінки в Україні «Ефективна економіка». – 2009. – №3. Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=33>.
7. Нова інституціональна економічна теорія Д. Норта [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.infolibrary.com.ua/bookstext3631.htm>.
8. Нозик Р. Анархия, государство и утопия / Роберт Нозик ; пер. с англ. Б. Пинс-кера ; под ред. Ю. Кузнецова и А. Куряева. – М. : ИРИСЭН, 2008. 424 с.
9. Нозік Р. Розподільна справедливість / Р. Нозік // Сучасна політична філософія : антологія / пер. з англ. ; – упоряд. Я. Кіш. – К. : Основи, 1998. С. 239–276.
10. Норт Д. Институты и экономический рост : историческое введение / Д. Норт // THESIS. – 1993. – Вып. 2. – С. 6990.
11. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики. – М., 1997. –128 с.
13. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки : пер. з англ. / Д. Норт ; пер. з англ. під ред. І. Дзюби – К. : Основи, 2000. – 198 с.
14. Полтерович В. М. Институциональные ловушки и экономические реформы. – М. : Российская экономическая школа, 1998. – 235 с.
15. Склярук Т. В. Дослідження інституціонального середовища, яке впливає на формування трансакційних витрат підприємства / Т. В. Склярук // Науковий вісник НЛТУ України : Збірник науковотехнічних праць. – 2009. – Вип. 19.9. – 227 с.
16. Филюк Г. М. Адміністративні бар'єри входу на ринок в Україні та їх вплив на розвиток підприємництва / Г. М. Филюк // Економіка України. – 2013. – № 6. – С. 20–30. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2013_6_3.
17. Чубарь О. Г. Інститути та інституціональне середовище: теоретичні узагальнення засад економічного розвитку [Текст] / О. Г. Чубарь // Науковий вісник Ужгородського університету: збірник наукових праць / ред. кол. : В. П. Мікловда, М. І. Пітюлич, Н. М. Гапак та ін. – Ужгород : УжНУ, 2013. – Вип. 3(40). – С. 98–104. – Бібліогр. : 104 с.